

Права на пільги в Україні визначені 45 законодавчими та іншими нормативно-правовими актами. З них права громадян на пільги та компенсації за професійною ознакою регламентовані 22 законами, указами Президента та постановами Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України. Відповідні пільги громадянам за соціальною ознакою надаються на підставі 23 законодавчих актів. Характерною їх ознакою є непрозорість та заплутаність системи соціальної допомоги. Пільги за соціальною ознакою мають 45 категорій громадян, за професійною – 57 категорій, за заслуги перед державою – 14. Загалом 116 категорій мають право на понад 125 видів пільг. Але і ця цифра не враховує членів сім'ї пільговика, на яких поширюються пільги. Окрім цього, є 76 видів соціальних виплат, компенсацій, відшкодувань, право на які має 132 категорії громадян [4].

Водночас наявна система соціальних послуг має ґрунтуватися на чітко визначених засадах, найвагомішими із яких, на нашу думку, є:

1. Сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою власних засобів і можливостей;
2. Попередження виникнення складних життєвих обставин;
3. Створення умов для самостійного вирішення життєвих проблем, що виникають.

Основними формами надання соціальних послуг має стати матеріальна допомога (грошова, натуральна) та соціальне обслуговування (за місцем проживання особи (вдома); у стаціонарних інтернатних установах та закладах; у реабілітаційних установах та закладах; в установах та закладах денного перебування; в установах та закладах тимчасового або постійного перебування) [2].

Важливою умовою функціонування ефективної системи соціального захисту має стати обов'язкове дотримання державних стандартів та державних мінімальних соціальних гарантій. Серед них: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподаткований мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

До них також належать державні гарантії щодо рівня життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, рівня оплати праці працівників в установах та організаціях, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів, стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я тощо, забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [1].

Запропонована структура системи соціального захисту містить у собі різноманітні інструменти протидії соціальним ризикам та підтримки економічно активного населення. Проте це радше успадкована від радянського часу структура, яка потребує термінового реформування з належними умовами та фінансовою базою. Як влучно зауважує Ч. Застроу, найбільшою помилкою стане імітація страуса, що сховав голову в пісок, і відмова від усіляких зусиль, спрямованих на планування та управління майбутнім [7].

Висновки. Проведений аналіз структурних складових системи соціального захисту населення України дає підстави стверджувати, що наявна структура є розгалуженою, широкоохоплюючою, проте певною мірою несправедливою, та функціонування деяких її складових потребує перегляду та модернізації відповідно до умов сьогодення. Зволікання з модернізацією може спричинити економічну та соціальну кризу: посилити зростання несправедливості серед населення, повну зневіру суспільства, зростання рівня бідності та зволікання у формуванні економічно сильної та конкурентоспроможної європейської країни.

Література

1. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" № 2017-III. : офіц. вид. : за станом на 5 жовтня 2000 р. / Верховна Рада України. – К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. – № 48. – С. 409.
2. Закон України "Про соціальні послуги" № 966-IV: офіц. вид.: за станом на 19 червня 2003 р. / Верховна Рада України. –К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – № 45. – С. 358.
3. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 16/98-ВР: офіц. вид. : за станом на 14 січня 1998 р. / Верховна Рада України. – К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998. – № 23. – С. 121.
4. Гейсць В.М. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
5. Сіленко А.О. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України : монографія / А.О. Сіленко, В.А. Коляденко. – К. : Вид-во "ТЕС", 2002. – 357 с.
6. Murray Ch. In Pursuit of Happiness and Good Government / Ch. Murray. – New York, 1988. – P. 58.
7. Zastrow Ch. Introduction to Social welfare institutions / Ch. Zastrow // Social problems, services and current issues. – The Dorsey press. Homewood, Minds. – 1982. – P. 12.

Майовец Е.И., Павлова Л.О. Анализ структурных элементов системы социальной защиты населения в Украине

Рассмотрен механизм формирования эффективной структуры социальной защиты и роль государства в этих процессах.

Ключевые слова: государственная социальная защита, система социальной защиты, социальная помощь, социальное страхование, социальные гарантии и стандарты.

Mayovets Ye.Yo., Pavlova L.O. Analysis of structural components of social protection system in Ukraine

In the article the mechanism of the formation of an effective social protection structure is discussed and the role of the state in these processes.

Keywords: social protection system, social assistance, social insurance, social guarantees, social standards.

УДК 338.246 *Ст. викл. О.Я. Колешук, канд. екон. наук; асист. Н.Я. Яневич, магістр А.М. Удот – НУ "Львівська політехніка"*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Визначено основні завдання, які постають у процесі формування стратегії інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів підприємства. Встановлено основні етапи здійснення цього процесу. Розроблено механізм узгодження інтересів власників підприємства під час розподілу належного їм прибутку на споживання та нагромадження.

Ключові слова: основні засоби, оновлення, стратегія, інвестиції, інвестиційне забезпечення, прибутковість, розподіл прибутку.

Постановка проблеми дослідження. На цей час господарська діяльність більшості вітчизняних підприємств характеризується низьким рівнем прибутковості, а багато з них взагалі є збитковими. Недостатньо високий рівень ефективності функціонування підприємств України зумовлений спільним впливом багатьох чинників, серед яких важливе місце посідає незадовільний технічний стан їхніх основних засобів. При цьому в окремих галузях економіки, зокрема в машинобудуванні та деяких інших наукомістких видах економічної діяльності, середній рівень зношення засобів праці на цей час перевищує 70 %. Оскільки виробництво продукції за допомогою фізично зношених та морально застарілих основних засобів здебільшого пов'язане із істотними витратами та приносить низькі доходи, то це закономірно зумовлює низькі прибутки підприємств з високим рівнем зношення їх основних фондів.

Загалом можна стверджувати, що на сьогодні відбувається майже повне вичерпання ресурсу основного капіталу в окремих сферах господарської діяльності. При цьому, цей факт стосується не лише об'єктів виробничого призначення, але й соціальної сфери, зокрема житлово-комунального господарства, окремих елементів транспортної інфраструктури тощо. Тому виникає необхідність розроблення та реалізації широкомасштабних програм оновлення основних засобів галузей національного господарства.

Проте здійснення таких програм зіштовхується з проблемою нестачі необхідних для їх реалізації обсягів інвестиційних ресурсів. Незважаючи на те, що у сучасних умовах господарювання, окрім власних джерел інвестицій, у суб'єктів економічної діяльності існує низка альтернативних джерел залучення інвестиційних ресурсів (зокрема, отримання кредитів, випуск акцій та інших цінних паперів тощо), на практиці можливості отримання коштів із зовнішніх джерел є доволі обмеженими. З огляду на те, у процесі розроблення програми оновлення основних засобів необхідно враховувати наявні обсяги інвестицій, а також передбачати активне залучення додаткових інвестиційних ресурсів. З цією метою потенційних інвесторів потрібно переконати у вигідності надання таких ресурсів, що потребує проведення ретельних розрахунків економічної ефективності заходів із заміни застарілих основних засобів. Вирішення усіх цих завдань є можливим лише за умови формування науково обгрунтованої стратегії інвестиційного забезпечення програми оновлення основних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі щодо питання управління технічним розвитком підприємства автори, зокрема у [1, с. 4-7; 2, с. 258-260 та ін.], обгрунтовують нагальну потребу оновлення основних засобів як одну з основних умов модернізації виробничого процесу та переходу на інноваційну модель економічного розвитку суб'єктів господарювання. При цьому науковці розробили низку підходів до обгрунтування доцільності заміни фізично зношених та морально застарілих засобів праці. Зокрема, автори робіт [2, 3 та ін.] обгрунтовують доцільність застосовування з цією метою методу питомих приведених витрат, тоді як у праці [4, с. 42] наголошується на необхідності базувати розрахунки на показнику чистої теперішньої вартості, що характеризується більшим ступенем узагальненості.

Науковці, зокрема у роботах [5, с. 233-235; 6, с. 35-38 та ін.], переконливо доводять необхідність застосування стратегічного підходу до управління інноваційним розвитком, рушійним чинником якого є реалізація програм оновлення основних засобів. Проте у літературі недостатньо повно розглянуто питання щодо розроблення стратегії інвестиційного забезпечення реалізації цих програм.

При цьому термін "інвестиційна стратегія" дослідники трактують з різних позицій. Так, у [7, с. 20] подано визначення інвестиційної стратегії як процесу формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення. У роботі [8], в якій здійснено спробу об'єднати терміни "фінансова" та "інвестиційна" стратегії, під фінансово-інвестиційною стратегією пропонуємо розуміти "результат прийняття сукупності стратегічних рішень, які вказують на вибір та пріоритетність можливих джерел залучення та використання фінансових засобів" [8, с. 25]. Доволі обгрунтованим є підхід до тлумачення терміна "фінансово-інвестиційна стратегія підприємства", який подано у роботі [9, с. 6], який трактує цей вид стратегії як набір правил, принципів та прийомів для прийняття управлінських рішень щодо залучення та використання інвестицій, якими підприємство керується під час складання програми (плану) своєї інвестиційної діяльності.

Однак у сучасній літературі не достатньо розглянуто особливості такого різновиду стратегій розвитку підприємств, як стратегія інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів, що зумовлює потребу в розробленні методичних засад її формування.

Постановка завдання. Основною метою цієї роботи є розроблення методичних засад формування стратегії інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів, що потребує: визначення головних проблем, що постають у процесі такого формування; встановлення його основних етапів; розроблення механізму узгодження інтересів власників підприємства під час розподілу належного їм прибутку на споживання та нагромадження.

Виклад основного матеріалу. Здійснення програми оновлення основних засобів підприємств є неможливим без належного забезпечення її реалізації відповідними інвестиційними ресурсами. При цьому таке забезпечення повинно враховувати можливість залучення з цією метою різноманітних джерел грошових засобів, зокрема власного прибутку підприємства, коштів від емісії ним додаткових акцій, банківського кредиту тощо.

Розроблення стратегії інвестування процесу оновлення основних засобів підприємств повинна забезпечувати вирішення низки взаємопов'язаних задач, а саме:

- 1) визначення переліку заходів щодо оновлення основних засобів підприємства з урахуванням їх сподіваної прибутковості та обмежень в обсягах інвестиційних ресурсів, які можуть надійти з того чи іншого джерела коштів. За таких умов прийняття остаточного рішення про включення певного заходу щодо оновлення основних засобів у інвестиційну програму підприємства може і повинне здійснюватися саме на етапі розробки плану інвестування цієї програми. Це зумовлено, зокрема, тим, що таке рішення

потребує зіставлення сподіваної прибутковості цих заходів з вартістю (ціною) залучення коштів з тих чи інших джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства (насамперед, із ставкою банківського процента за користування кредитом);

- 2) встановлення частки прибутку підприємства, яку його власники погодяться інвестувати у програму його технічного переозброєння. При цьому потрібно враховувати як об'єктивні (зокрема сподівану прибутковість цієї програми), так і суб'єктивні (зокрема схильність різних власників підприємства до спрямування належної ним частини прибутку на нагромадження його капіталу) чинники, які впливають на визначення цієї частки. Очевидно, що процедура такого визначення безпосередньо пов'язана із дивідендною політикою підприємства та потребує узгодження інтересів усіх його власників;
- 3) визначення переліку джерел інвестиційного забезпечення програми технічного переозброєння підприємства та раціональної частки кожного джерела в загальній величині інвестиційних ресурсів, потрібних для реалізації цієї програми.

Згідно із запропонованим підходом до розробки стратегії інвестиційного забезпечення програми оновлення основних засобів підприємства її формування передбачає реалізацію таких основних етапів:

1. Здійснюється збір вхідної інформації, до якої, зокрема, належать відомості про: потребу в інвестиціях для реалізації кожного заходу з оновлення основних засобів; очікуваний річний прибуток від реалізації кожного заходу; частку власного та позичкового капіталу підприємства; частку кожного власника у статутному капіталі підприємства; величину чистого прибутку підприємства.
2. Проводиться опитування власників підприємства стосовно частки належного їм прибутку, яку б вони погодилися інвестувати залежно від очікуваної прибутковості інвестицій. Таке опитування потрібно здійснювати за допомогою анкетування; при цьому в кожній анкеті подавати теоретично можливі значення прибутковості інвестиційної програми, а кожен власник проставляє відповідні прийнятні для нього частки вирахування з належної ним частини прибутку підприємства на реалізацію інвестиційних заходів.
3. Виконується розрахунок прибутковості кожного заходу з оновлення основних засобів (як відношення сподіваного прибутку від його реалізації до необхідних для цього інвестиційних витрат) та здійснюється ранжування цих заходів у порядку спадання рівня прибутковості інвестицій у їх реалізацію. У такому порядку ці заходи будуть включатися в інвестиційну програму підприємства у процесі її формування.
4. Поступово включаючи заходи в інвестиційну програму підприємства, здійснюється розрахунок сукупної прибутковості тих заходів, які передбачено включити, та на підставі цього показника обчислюється загальна величина прибутку, яку власники підприємства погодяться вкласти у реалізацію інвестиційної програми. Якщо на певному етапі включення заходів цієї величини виявиться недостатньо для реалізації програми, то розглядаємо можливість часткового фінансування програми оновлення основних засобів за рахунок банківського кредиту. При цьому повинна забезпечуватися наперед задана раціональна структура капіталу підприємства, тобто частка позичкового капіталу не повинна перевищувати заздалегідь встановлений граничний її рівень, а рівень сукупної прибутковості інвестиційних ресур-

сів не повинен зменшуватися. Внаслідок часткового залучення кредитних ресурсів сукупна прибутковість інвестиційної програми може підвищитися, тому наступні заходи також потрібно перевіряти на можливість фінансування їх за рахунок власного прибутку підприємства.

5. Внаслідок проведених обрахунків визначається перелік заходів щодо оновлення основних засобів підприємства, які потрапляють в його інвестиційну програму, та обсяги власних та позичкових коштів, потрібних для фінансування цієї програми.
6. Здійснюється перерахунок частки власників підприємства у його статутному капіталі з урахуванням частки прибутку поточного періоду, яку вони погоджуються інвестувати у програму оновлення основних засобів.

Своєю чергою, останній з перелічених етапів розроблення стратегії інвестиційного забезпечення програми оновлення основних засобів підприємства повинен передбачати таку послідовність дій:

- 1) опитування кожного власника підприємства стосовно бажаного для нього розподілу належної йому частини прибутку на дивіденди та інвестиції залежно від її величини;
- 2) прогнозування сподіваного прибутку підприємства, що залишається у розпорядженні його власників, на плановий період або на кілька планових періодів;
- 3) сподіваний розмір прибутку, що припадає на кожного власника підприємства за умови, що увесь цей прибуток буде переданий для особистого використання (тобто спрямований на виплату дивідендів), визначається за такою формулою:

$$P_i = a_i \times P_z, \quad (1)$$

де: P_i – величина чистого прибутку, що припадає на i -того власника, грн; a_i – частка внеску i -того власника у статутному капіталі підприємства, частка одиниці; P_z – загальна планова величина чистого прибутку підприємства, грн.

- 4) використовуючи дані анкетного опитування власників підприємства, визначають розмір частини прибутку кожного з них, який він вважає за доцільне інвестувати у реалізацію програми оновлення основних засобів підприємства:

$$K_i = f(P_i) \times P_i, \quad (2)$$

де: K_i – прийнятний для i -того власника обсяг інвестицій в оновлення основних засобів підприємства у плановому періоді, грн; $f(P_i)$ – прийнятна для i -того власника частка належного йому сподіваного прибутку у плановому періоді, яку він погоджується спрямувати в інвестиції, як функція від розміру цього прибутку, частка одиниці;

- 5) визначається загальний обсяг інвестицій в оновлення основних засобів підприємства у плановому періоді за рахунок реінвестування частини його прибутку:

$$K_z = \sum_{i=1}^n K_i, \quad (3)$$

де: K_z – загальний обсяг інвестицій в оновлення основних засобів підприємства у плановому періоді за рахунок реінвестування частини його прибутку, грн; n – кількість власників підприємства, осіб.

б) обраховується нова частка кожного власника підприємства у його статутному капіталі після спрямування частини прибутку в реалізацію програми оновлення основних засобів. З цією метою можна використати таку формулу:

$$a'_i = \frac{K_0 \times a_i + K_i}{K_0 + K_s}, \quad (4)$$

де: a'_i – нова частка i -того власника підприємства у його статутному капіталі після здійснення інвестування частини його прибутку у реалізацію програми оновлення основних засобів цього підприємства, частка одиниці; K_0 – розмір статутного капіталу підприємства на початок планового періоду (тобто до здійснення розподілу його прибутку на споживання та нагромадження), грн.

Очевидно, що у випадку, коли відомі показники сподіваного прибутку підприємства для кількох послідовних планових періодів, а реалізація програми оновлення основних засобів є розподіленою у часі, описаний процес розподілу прибутку підприємства можна розглядати як ітеративний. При цьому під час здійснення кожної процедури розподілу прибутку в розрахунку приймається отримана на попередньому етапі величина частки внеску кожного власника підприємства у його статутному капіталі.

Використання запропонованого механізму розподілу прибутку підприємств у практиці їх фінансово-господарської діяльності дасть змогу дасть змогу їхню дивідендну політику більш гнучкою та адаптованою до існуючих потреб в інвестиціях. За такого підходу ті власники, які вирішили реінвестувати частину свого прибутку, збільшать свою частку у статутному капіталі підприємства, а інші власники отримають дивіденди у повному обсязі, виходячи з існуючих на початок періоду часток внесків кожного власника у статутному капіталі підприємства, що забезпечить необхідний баланс інтересів між усіма власниками підприємства.

Висновки. В умовах обмежених обсягів інвестиційних ресурсів, які може залучити підприємство з метою фінансування програми оновлення його основних засобів, включати у цю програму окремі заходи з такого оновлення потрібно у порядку зниження прибутковості інвестицій у їх реалізацію з урахуванням обмежень на обсяги інвестицій, що фінансуються за рахунок частини прибутку підприємства та інших внутрішніх джерел коштів, зокрема амортизаційних відрахувань. При цьому, на подальшому етапі розроблення стратегії інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів варто розглянути можливість залучення з метою такого забезпечення кредитних ресурсів, врахувавши обмеження на їх величину, що випливають з нормативних (рекомендованих) значень коефіцієнтів фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Величина частини чистого прибутку підприємства, яку його власники погодяться інвестувати у програму оновлення його основних фондів, залежатиме від частки прибутку кожного власника у загальній його величині та сподіваної прибутковості цієї програми. Тому для розроблення стратегії інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів необхідно визначити частку прибутку, що припадає на кожного власника підприємства, яку він погодиться інвестувати у програму технічного переозброєння залежно від сподіваного рівня

її прибутковості. За таких умов обсяг інвестицій, який підприємство погодиться інвестувати у цю програму за рахунок внутрішніх джерел коштів, буде визначатися як особистими уподобаннями власників щодо розподілу належного їм прибутку між споживанням та нагромадженням, так і сподіваною прибутковістю інвестицій, вкладених в оновлення основних засобів підприємства.

Враховуючи, що уподобання власників підприємства щодо розподілу належного їм прибутку між споживанням та нагромадженням можуть бути різними, для узгодження їхніх інтересів потрібно здійснювати перерахунок належних їм часток у статутному капіталі підприємства після вкладення інвестицій в оновлення його основних засобів.

Подальші дослідження щодо питання формування методичних засад розроблення стратегії інвестиційного забезпечення оновлення основних засобів потребують розгляду випадку часткового фінансування цієї програми за рахунок внесків сторонніх осіб у статутний капітал підприємства.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика / О.І. Амоша, І.П. Булеєв, Г.З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2007. – № 1(36). – С. 3-9.
2. Петрушка Т.О. Діагностика ресурсного забезпечення та обґрунтування доцільності впровадження на підприємстві ресурсозберігаючих технологій / Т.О. Петрушка // Вісник НУ "Львівська політехніка": "Проблеми економіки та управління" – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка". – 2011. – № 698. – С. 255-261.
3. Гришко В.А. Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств / В.А. Гришко // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк: Український культурологічний центр. – 2010. – № 7(107). – С. 18-21.
4. Економічний вибір оптимальних технологій: мікро- та макроекономічні аспекти: монографія / Ю. Стадницький, А. Загородній, О. Капітанець, О. Товкан. – Львів: Вид-во "ЗУКЦ", 2006. – 320 с.
5. Алексеев І.В. Стратегічні напрямки інноваційного розвитку підприємств в Україні / Алексеев І.В., Оленець А.Г. // Вісник НУ "Львівська політехніка": "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". – 2005. – № 547. – С. 232-236.
6. Касич А.О. Стратегічні орієнтири інноваційного розвитку машинобудування України / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7 (73). – С. 32-40.
7. Дерев'яно О.Г. Інвестиційне проектування в системі стратегічного управління / О.Г. Дерев'яно. – К.: ЦСП "Кампас", 1998. – 52 с.
8. Щелкунов В.И. Стратегии финансово-инвестиционной деятельности / Щелкунов В.И., Колбушкин Ю.П. – К.: КМУГА, 1999. – 44 с.
9. Смельянов О.Ю. Планування та регулювання інвестиційної діяльності підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.03 / О.Ю. Смельянов. – Львів, 2002. – 21 с.

Колещук О.Я., Яневич Н.Я., Удот А.Н. Методические основы формирования стратегии инвестиционного обеспечения обновления основных средств

Определены основные задачи, которые возникают в процессе формирования стратегии инвестиционного обеспечения обновления основных средств предприятия. Установлены основные этапы осуществления этого процесса. Разработан механизм согласования интересов собственников предприятия при распределении причитающейся им прибыли на потребление и накопление.

Ключевые слова: основные средства, обновление, стратегия, инвестиции, инвестиционное обеспечение, прибыльность, распределение прибыли.

Koleschuk O.Ya., Yanevich N.Ya., Udot A.N. Methodological basis for the formation of the investment strategy ensuring the renewal of fixed assets

The main problems that arise in the process of ensuring the renewal of the investment strategy of the fixed assets of the enterprise. The basic stages of the process. The mechanism of reconciling the interests of owners of allocating their profit on consumption and saving.

Keywords: fixed assets, renewal, strategy, investment, investment security, profitability, cash flow.

УДК 368.914

Доц. В.А. Зеленко, канд. екон. наук;

доц. О.Г. Гупало, канд. екон. наук – Львівська державна фінансова академія

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НОВИХ ЗАГРОЗ

Досліджено проблему запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Проаналізовано основні причини проведення пенсійної реформи в Україні та здійснено оцінювання негативного впливу низки чинників на ці процеси. На основі проведеного дослідження обґрунтовано потребу впровадження II рівня пенсійної системи, подано відповідні висновки та рекомендації щодо уникнення потенційних загроз реформування.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, солідарна та накопичувальна складові системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, пенсійні внески, інвестиційний дохід, Накопичувальний фонд, недержавні пенсійні фонди, платники пенсійних внесків та одержувачі пенсійних виплат.

Актуальність теми. Реформування пенсійного забезпечення на сьогодні є одним з основних напрямів удосконалення загальної системи соціального захисту населення в Україні. Пріоритетність надання такої значимості пенсійній реформі зумовлена значним посиленням негативної дії на солідарну пенсійну систему багатьох чинників, зокрема: старінням населення, зменшенням доходів громадян через вплив фінансово-економічної кризи, тінізацією ринку праці, зміною соціальних цінностей загалом. Це, своєю чергою, вимагає пришвидшення процесу запровадження в Україні обов'язкової накопичувальної компоненти пенсійної системи та значно актуалізує проведення досліджень у плані часткової переоцінки переваг та загроз таких нововведень у нових, підданих впливу кризи, соціально-економічних умовах.

Метою цієї роботи є дослідження запровадження обов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи в Україні та, відповідно, детермінованих цими процесами переваг і загроз як для вітчизняної пенсійної системи (застрахованих осіб зокрема), так і для національної економіки, її стратегічного розвитку загалом.

Подальші кроки реформування пенсійної системи України, в частині запровадження накопичувальної компоненти, характеризуються на сьогодні підвищеною увагою до створення належних умов соціально-економічного середовища, поглибленим аналізом можливих наслідків запровадження означеної системи, використанням вже відомих та запровадженням нових методів. Зважаючи на це, особливої уваги набувають дослідження, пов'язані з оцінкою майбутнього впливу запровадження накопичувальної складової як на функції

онування системи соціального страхування, так і економічної системи у довгостроковому часовому діапазоні загалом.

Зауважимо, що на сьогодні процесу запровадження накопичувальної складової державної системи пенсійного страхування приділяється достатньо уваги як на всіх рівнях владних структур, так і серед профільних спеціалістів. Проте ці процеси мають бути доцільними та своєчасними.

Загальновідомим є той факт, що солідарні пенсійні системи за своєю сутністю є видозміненими фінансовими пірамідами. Оскільки, виплата пенсій теперішнім пенсіонерам здійснюється завдяки перерозподільчому принципу – від працюючих платників внесків до непрацюючих одержувачів пенсійних виплат, тому ефективною вона буде лише за умови постійного збільшення платників, а за нинішніх демографічних тенденцій (за прогнозами до 2050 р. на 100 платників внесків припадатиме 136 одержувачів пенсій).

Така ситуація призвела до того, що за останні десятиліття у багатьох країнах світу відбулась криза солідарних пенсійних систем, основним проявом якої є постійно зростаюча потреба у додатковому фінансуванні виплати пенсій, оскільки власних коштів у вигляді сплачених страхових внесків не вистачає, то існує дефіцит коштів бюджетів пенсійних фондів. В Україні ж ситуація за останні декілька років є вкрай складною, оскільки коефіцієнт демографічного навантаження становить близько 0,9, а вплив світової фінансово-економічної кризи істотно погіршив ситуацію і до того в малоефективній та нестабільній національній економічній системі. Це, своєю чергою, призвело до ще більшого зростання диспропорцій у бюджеті ПФУ.

Така вкрай складна ситуація з виконанням бюджету ПФУ взагалі ставить під загрозу виконання фондом своїх зобов'язань перед одержувачами пенсій вже у недалекій перспективі. Світовій практиці, як зазначає керівник відділу соціальної політики НІСД О. Коваль, відомо два основні методи збалансування I рівня пенсійної системи: по-перше – застосування параметричних заходів; по-друге – запровадження структурних реформ [5].

Зміна основних параметрів пенсійної системи – це підвищення пенсійного віку та стажу, збільшення розміру пенсійних внесків. Однак, в Україні застосування таких змін на сьогодні є практично неможливим, оскільки Законом України "Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи" від 08.09.2011 р. передбачено підвищення пенсійного віку для жінок (до 60 р.) та держслужбовців (до 62 р.), збільшення мінімального (до 15 р.) та загального розмірів обов'язкового страхового стажу (до 30 р. для жінок та до 35 р. для чоловіків). Згідно із Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", мінімальний розмір єдиного соціального внеску (за найнижчим класом ризику) і так становить майже 37 %, а у виробничих та видобувних галузях сягає 49 %. З огляду на це, подальше коригування у сторону підвищення страхових параметрів може призвести до збільшення тіньової частки ринку праці та посилення соціальної напруженості у суспільстві. Оскільки ж українське соціально-політичне середовище з часу незалежності функціонує за принципом "від виборів до виборів", а та-